

JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITIES SCIENCES RESEARCH

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Open Access Refereed e-Journal & Refereed & Indexed

Article Type	Research Article	Accepted / Makale Kabul	31.12.2019
Received / Makale Geliş	13.11.2019	Published / Yayınlanma	31.12.2019

GÖÇMENLİK, GÖÇMEN GİRİŞİMCİLİK VE GÖÇMEN TÜRK GİRİŞİMCİLER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME¹

AN ASSESSMENT ON IMMIGRATION, MIGRANT ENTREPRENEURSHIP AND TURKISH IMMIGRANT ENTREPRENEURS

Doç. Dr. Zehra Nuray NİŞANCI

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, İzmir / TÜRKİYE, ORCID: 0000-0003-1782-237X

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah OĞRAK

Van 100. Yıl Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Van / TÜRKİYE, ORCID: : 0000-0003-4331-8652

Arş. Gör. Ayşe AYVAZOĞLU

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İzmir / TÜRKİYE, ORCID: 0000-0002-7831-7599

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.1707>

Reference: Nişancı, Z. N., Oğrak, A. & Ayvazoğlu, A. (2019). Göçmenlik, göçmen girişimcilik ve göçmen türk girişimciler üzerine bir değerlendirme. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 6(48), 4616-4626.

ÖZET

Ekonomik faaliyetlerin ulus devletler veya bölgesel alanlardan daha geniş bir coğrafik alana yayılması; sermayenin, pazarın, teknolojinin, emeğin küreselleşmesi, uluslararası işletmeciliğin artarak genişlemesi, sıkça yaşanan çatışma ve savaşlar, dünyada yaşayan tüm insanları etkilemektedir. Yaşananların çok daha yakından etkilediği bir grup da göçmenler/etnik azınlıklar ve göçmen girişimcilerdir. Göçmenler ve göçmen/etnik girişimciler, dünya ekonomisinde yaşanan değişimlerden etkilenirken aynı zamanda sosyal, ekonomik ve toplumsal yaşamı etkilemeye başlamışlardır. Bu bağlamda göçmenlik, göçmen girişimcilik ve özellikle göçmen Türk girişimciler üzerine yapılan araştırmaların tartışılması, gerekli ve önemlidir. Buradan hareketle araştırmanın temel amacı, dünyadaki farklı ülkelerde göçmenlik, göçmen girişimcilik ve göçmen Türk girişimciler üzerine yapılan çalışmaların sonuçlarını derleyebilmektir. Araştırmada literatür tarama yöntemi tercih edilmiştir. Bu kapsamda, küresel ölçekte offline ve online birçok kaynaktan yararlanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, dünyada göçmenler ve dünya ticaretinde göçmen girişimciler gittikçe artan bir şekilde yer almakta; toplumsal ve ekonomik hayatı biçimlendirmede önemli roller üstlenmektedirler. Türk göçmenler arasında ücretli istihdamdan girişimciliğe geçiş yaygınlaşmaktadır. Türk girişimleri, sadece Avrupa ve Amerika'da değil, Asya'da da etkisini arttırmakta ve birçok ülkede yerel ekonominin yerli ve önemli bir parçası haline gelmektedir. Araştırma detayları, göçmen girişimcilik faaliyetlerinin, ulus ötesi bir kimlik oluşturma çabası olarak da değerlendirilebileceğine dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göçmenlik, Göçmen Girişimcilik, Göçmen Türk Girişimciler

ABSTRACT

Extending economic activities from nation states or regional areas to a wider geographical area; the globalization of capital, market, technology, and labor; the widening of international business, the frequent conflicts and wars, affect all people in the world. Among the most affected groups are the migrants / ethnic minorities and immigrant entrepreneurs. Migrants and immigrant / ethnic entrepreneurs have been affected by the changes in the world economy and have also begun to influence

¹ 02-04 Mayıs 2019 tarihleri arasında Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü ev sahipliğinde Osmaniye'de gerçekleştirilen 18. Uluslararası İşletmecilik Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

social, economic and social life. In this context, it is necessary and important to discuss the research on immigration, migrant entrepreneurship and especially Turkish migrant entrepreneurs. From this point of view, the main purpose of the study is to compile the results of studies on immigration, migrant entrepreneurship and immigrant entrepreneurs in different countries around the world. Literature review method was preferred in the study. According to the results, immigrants and immigrant entrepreneurs in the world are increasingly involved in world trade; they play important roles in shaping social and economic life. The transition from paid employment to entrepreneurship is becoming widespread among Turkish immigrants; Turkish entrepreneurs increase their influence not only in Europe and America but also in Asia. They are becoming an indigenous and important part of the local economy in many places in the world. The research details draw attention to the fact that migrant entrepreneurial activities can be considered as an effort to create a transnational identity.

Keywords: Immigration, Entrepreneurship, Migrant Entrepreneurship and Turkish Immigrant Entrepreneurs

1. GİRİŞ

Göçmenlik ve göçmen girişimcilik tüm dünya ülkeleri için dün olduğu gibi bugün de önemini koruyan olgular arasında sayılabilir. Ülkelerinde yaşanan darbeler, savaşlar, insan hakları ihlalleri, deprem, sel gibi afetler, birçok insanı kendi ülkesi dışında bir ülkeye göç etmek zorunda bırakmaktadır. Ülkesinden bir başka ülkeye göç eden bireyler bir taraftan yaşamlarını devam ettirebilmek için ekonomik aktivitelerin içinde yer almakta; diğer taraftan değerleri, inançları, alışkanlıkları ve geleneklerini içeren yaşam biçimlerini koruma ve göç ettiği ülkeye uyarılma ikilemi yaşamaktadır. Göçmenlerin, göç ettikleri ülkede ekonomik aktivitelerde istihdam edilmek yerine, kendi işletmesini kurma isteği ise göçmen girişimciliği ortaya çıkarmaktadır.

Göçlerin, ekonomik, sosyal, kültürel ve toplumsal yapılar üzerinde değiştirici ve şekillendirici etkisi olduğu ifade edilmektedir (Nişancı, Güngördü & Ödemiş, 2018: 621). Aynı etkiyi, göçmen girişimcilerin de gösterme potansiyelinde oldukları söylenebilir. Çünkü göçmen girişimciler birçok ülkede istihdamı artırarak ekonomik ve sosyal gelişmeye katkıda bulunmaktadır.

Bu araştırmanın amacı, küresel düzeyde göçmenlik, göçmen girişimcilik ve göçmen Türk girişimciler üzerine yapılan çalışmaların sonuçlarını sistematik bir biçimde derleyebilmektir. Araştırmada literatür tarama yöntemi tercih edilmiştir.

2. GÖÇMENLİK, GİRİŞİMCİLİK, GÖÇMEN GİRİŞİMCİLİK

Göçmen, kendi ülkesinden ayrılarak yerleşmek için başka ülkeye giden kimse, aile veya topluluk, muhacir; göçmenlik, göçmen olma durumu, muhacirlik olarak tanımlanmaktadır (URL 1). Göçler, savaş, doğal afet gibi bir zorunluluktan kaynaklanan zorunlu göç şeklinde olabileceği gibi, bireylerin kendi arzu ve istekleriyle gerçekleştirdikleri gönüllü göç şeklinde de gerçekleşebilmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği 19 Haziran 2018 tarihi verilerine göre, dünya çapında zorla yerinden edilmiş insan sayısı 68.5 milyondur (URL 2). Bu rakama gönüllü göç eden insan sayısı eklendiğinde bunun, daha da yükseleceği açıktır.

Türkiye’de yaşayan göçmen sayısına bakıldığında, çok farklı etnik kökenlerden hayli yüksek bir göçmen varlığından bahsedilebilir. Cumhuriyet döneminde Yunanistan’dan 384 bin; Yugoslavya’dan 305 bin; Bulgaristan’dan 800 bin; İran’dan bir milyona yakın; Kuzey Irak’ta yaşanan Halepçe katliamı sonrası 51.542 kişi; Körfez Savaşı sonrasında 467.489 kişi; Bosna’dan 20 bin kişi, Kosova’dan 17.746 kişi; Makedonya’dan 10.500 kişi; Türkistan’dan 2.850 kişi; Afganistan’dan 4.163 kişi ve Suriye’den 1 milyona yakın insan zorunlu göç kapsamında Türkiye’ye gelmiştir. Anadolu’ya, tarihinin son iki yüz yılında yaklaşık 6 milyona yakın göçmenin geldiği bilinmektedir (URL 3). Bu sayıya, 3.644.342 Suriyeli göçmen (URL 4) eklendiğinde Türkiye’de ortalama 10 milyona yakın göçmen olduğu söylenebilir. Türkiye’den başka ülkelere göç eden göçmen sayılarına bakıldığında; “Türkiye Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı verilerine göre, 2010 yılında yurtdışında yaklaşık 5.3 milyon Türk vatandaşının yaşadığı ifade edilmektedir. Bunların büyük çoğunluğu, yaklaşık 4,4 milyonu, Avrupa Birliği ülkelerinde yerleşiktir. Kayıtlı göçmenler dışında, Avrupa’da yaşayan tahminen yaklaşık 300.000 belgesiz göçmenden söz edilmektedir. AB’de en büyük yabancı ve yabancı varlığı, birliğe üye olmayan bir ülke olan Türkiye’dir. Birliğin tüm ülkelerinde, İsviçre ve Norveç’te de eşit olmayan sayılarda Türk göçmen bulunmaktadır. Bu nüfusun, Avrupa’da benzersiz bir ulus ötesi kimlik oluşturmakla meşgul olduğu ifade edilmektedir (Manço, 2012:121). Türk göçmenlerin Almanya’da Almanlardan sonra en büyük ulusal grubu oluşturduğu; tüm diğer ülke vatandaşı göçmenler arasında, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının %26’lık paya sahip olduğu bildirilmektedir (Şen, Ulusoy, Şentürk, 2007:7).

Göçmenlerin hayatlarını devam ettirebilme veya arzu edilen refah seviyesini yakalamalarında iş bulabilmeleri oldukça önemlidir. Ancak “çok çeşitli nedenlerle iş bulmak açısından kısıtlamalarla karşı karşıya oldukları ifade edilmektedir.” (Subanova, 2013:26’den akt.: Özkul ve Dengiz, 2018:1048). İstihdam edilebilirlikteki zorluklar, bazı göçmenleri bağımsız bir faaliyete yatırım yapmaya teşvik etmektedir (Manço, 2012:126). Bu noktada kendi işini kurma, yani girişimcilik, göçmenlerin gittikçe daha fazla tercih ettikleri cazip bir kariyer seçeneği olarak değerlendirilebilmektedir.

Girişimcilik, yenilik ve yaratıcılık faaliyetlerinin öncelenecek belli bir risk ile atıl kaynakların birleştirilmesi ve yönetilmesi süreci olarak tanımlanmaktadır. Bu süreci bizzat üstlenenler ise girişimcilerdir (Nişancı, 2015a:1). Girişimciler, yeni kombinasyonları gerçekleştirenler (Brémond & Gélédan, 1990:154); yenilikleri ilk ticarileştirenler (Hill, 2011:68); herhangi bir işe ilişkin girişimi, organize eden, yürüten ve risk alan kişilerdir (Siropolis, 1994:51). Girişimcilik, yaklaşık üç yüz yıldır, risk alma (Girard, 1962); örgütlenme ve yönetme (Drucker, 1985:21); yenilik ve yaratıcılık (Aidis, 2003:4) kavramları ile ilişkilendirilmekte ve bu ilişki güncel literatürde de değişmeden dile getirilmektedir (Arslan, 2012:97; Boone & Kurtz, 2013:196; Dollinger, 1999:4; Hill, 2011:68; Mohanty, 2005:4; Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği [TÜSİAD], 2002:37). Göçmen/etnik girişimcilik ise doğduğu ya da vatandaşı olduğu ülke dışında bir başka ülkeye yerleşen bireylerin ev sahibi ülkede girişimde bulunma faaliyetleridir (Kayalar ve Yıldız, 2017:56). Kısaca, girişimcilik faaliyetlerinin göçmenler eliyle gerçekleştirilmesidir. Aslında göçmen girişimcilik, göçmenlik ile girişimciliğin birlikteliğidir.

İnsanların neden bir kariyer seçeneği olarak girişimciliği seçtikleri sorusu üzerine yapılan önceki araştırmalar, çoğunlukla psikoloji ve sosyoloji disiplinlerine dayandırılmaktaydı. Daha yakın bir zamanda ekonomik perspektiften de önemli katkıların olduğu söylenebilir. Baumol (1990), girişimcinin belirli bir zamanda ve yerde nasıl hareket ettiğinin, büyük ölçüde ekonomik alandaki ödülün yapısına bağlı olduğunu belirtmiştir (akt.: Douglas & Shepherd, 2002:81).

Girişimcilik davranışının; serbest meslek yapmaya motive olmak veya istek, kazançlı girişimcilik fırsatları ve bunu gerçekleştirmede araçlara erişim fırsatı şeklinde üç temel koşulunun olduğu; bunların eş zamanlı bir şekilde gerçekleşmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu görüşe göre, girişimci davranış motivasyonu, maksimum fayda sağlama teorisi ile açıklanabilmektedir. Bu motivasyonun altında yatan güç, bireyin yetenekleri (beşeri sermayesi), özerklik isteği, risk alma eğilimi, iş gücü, gelir ve ek kazançlarıdır. Bir başka deyişle girişimcilik davranışında genel olarak bireyler, daha fazla gelir, daha fazla bağımsızlık ve daha fazla ek kazançlar arzulamaktadırlar (Fitzsimmons & Douglas, 2005:2). Bu bağlamda girişimciler, zenginliklerine, güçlerine ve prestijlerine katkıda bulunmanın yollarını bulmak konusunda usta ve yaratıcı kişilerdir (Douglas & Shepherd, 2002:81). Mevcut literatür, beşeri sermaye nitelikleri dahil kişilik özellikleri, etnik ağ oluşturma, kurumsal düzenlemeler, toplumsal yapılar ve ayrımcılık gibi faktörlerin tümünün, çeşitli etnik girişimcilik oranlarına katkıda bulunduğunu göstermektedir (Wang & Li, 2007:167).

Son dönemlerde girişimciliğin, insan yaşamının kalitesini arttırmaya yönelik bütün alanlarda dinamik bir öğe ve sosyal bilimlerin tüm alanlarında kalkınma ve gelişmeyi sağlayan bir güç olduğu (Arslan, 2012:97); etnik azınlıklara ekonomik ilerleme ve sosyal entegrasyon için bir sıçrama tahtası sağlayabileceği vurgulanmaktadır (Wang & Li, 2007:167). Bu bağlamda göçmenlik ve göçmen girişimciliğin birbirleriyle iç içe olduğu söylenebilir. “Göçmen girişimcilik, istihdamın artırılması ve işsizlikle mücadelede, krizlerin önlenmesi ve ekonomik sistemin güçlendirilmesinde, bilginin üretilmesi ve hayata geçirilmesinde, kültürel zenginlik ve çeşitliliğin küreselleşmesinde, ikili ilişkilerin güçlendirilmesinde ve nihayetinde dünyanın bütün coğrafyalarında insanlık refahının yükseltilmesinde fonksiyoneldir. Dünyanın birçok ülkesinde, binlerce kilometre uzakta, çok sayıda başarılı Türk girişimci ve göçmen Türk girişimci, ekonomik, sosyal ve toplumsal gelişmişliğe ve refaha katkı yapmaktadır (Nişancı, 2015b:3).

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada literatür tarama yöntemi kullanılmıştır. Konu ile ilgili online ve offline, yerli ve yabancı kaynaklar detaylı bir biçimde taranmıştır. Bu kapsamda yapılan tarama sonrasında göçmenlik ve göçmen girişimcilik alanında yapılan çalışmalar, “göçmenlik ve göçmen girişimcilik faaliyetlerine ilişkin araştırmalar” ve “göçmen girişimcilere ilişkin araştırmalar” şeklinde iki başlık altında

gruplanmıştır. Her iki grup araştırma sonuçları ilginç bulgular içermektedir. Bulgular sistematik bir biçimde sınıflanmaya çalışılmıştır.

4. BULGULAR

4.1. Göçmen Ve Göçmen Girişimcilik Faaliyetlerine İlişkin Bulgular

- ❖ Bugün iş yerlerinde etnik bileşenler değişmektedir (Moorhead, Griffin, İrving ve Coleman, 2000:45). Bunun temel nedeni, ülkelerinden zorunlu veya gönüllü göç eden bireyler / göçmenlerdir.
- ❖ Girişimcilik, Batı ülkelerinde yaşayan göçmenlerin ve onların çocuklarının mobilite kabiliyetini kolaylaştıran öncü bir fenomendir. Çinli ve Kuzey Afrikalılar Fransa'da, Hindistanlılar ve Pakistanlılar İngiltere'de, Türkler Almanya'da, Asyalılar Amerika'da şaşırtıcı bir sosyal değişim ile başlarda yoksul ve kalifiye olmayan bir işçilikten ticaret ile uğraşan bireylere dönüşmüşlerdir (Pecoud, 2005: 378).
- ❖ Resmi verilere dayanarak hazırlanan rapora göre, 2007 ile 2016 yılları arasında ABD'deki kayıt dışı göçmen sayısı 12 milyon 200 bindir (URL 5). ABD'deki Çin nüfusu, 1960 yılında 237.292 iken, 1990 nüfus sayımına göre 1.645.472 olmuştur. Otuz yıllık bir sürede, artış sekiz kat olmuştur (Wong, 1998:1). Amerika Birleşik Devletleri'nde 500.000'den fazla restoran işçisi istihdam eden 40.000'den fazla Çin restoranının olduğu (Wong, 1998:46); ABD'de 2006-2012 yılları arasında başlatılmış olan tüm teknoloji ve mühendislik şirketlerinin dörtte birlik bölümünde en az bir göçmen ortak olarak bulunmaktadır (Global Entrepreneurship Report, 2012:23). Amerika'daki göçmen girişimcilerin %52,3'ünün okumak için Amerika'ya gelmiş oldukları (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü [OECD], 2010) ifade edilmektedir.
- ❖ Avrupa ülkelerinin çoğunda göçmenlerin, işgücünün büyük ve artan bir bölümünü temsil ettikleri ifade edilmektedir. 2004 yılında Lüksemburg'da toplam işgücünün %45'i, İsviçre'de %25'i, İsveç'te %13'ü, Almanya'da %12'si ve Belçika, Fransa, Hollanda ve İspanya'da %11'i; yine birçok ülkede 2004 yılında, İspanya'da 5 milyondan fazla, Fransa'da 2,5 milyon, İtalya'da 2,1 milyon, İngiltere'de 1,9 milyon ve Hollanda'da 1,3 milyon göçmen kişi iş yaratmaya önemli katkılar sağlamaktadır. Serbest meslek paylarındaki artış oranı ise Lüksemburg'da %38,7; İsviçre'de %17,5; İsveç'te yaklaşık %14 ve Belçika'da %12'dir (OECD 2006'den Akt. Baycan Levent & Kundak, 2009: 284). Lyon'da 1982'de 60 bin olan yabancı uyruklu tüccar, zanaatkar ve girişimcilerin sayısı 1989'da 90 bin olmuştur (Belbahri, Body-Gendrot, Ma Mung & Hodeir, 1992:61). Hollanda'da 1986 yılında 11.500 firma göçmen girişimciler tarafından yönetilmiştir. Hollanda'da her beş göçmen girişimciden yaklaşık üçü; ya toptan, perakende veya restoran mağazalar kurmuştur (Baycan-Levent & Nijkamp, 2009:388,389).
- ❖ Birleşmiş Milletler verilerine göre, Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda'da 82.941 Türk kökenli göçmen yaşamaktadır (URL 6). Birleşik Krallıkta Çinlilerin, %27 ve Pakistanlıların %24 ile en yüksek serbest meslek oranlarına sahip oldukları, bunları %20 ile Hintliler ve %19 ile Bangladeşlilerin izlemekte olduğu ifade edilmektedir (Baycan-Levent & Nijkamp, 2009:390).
- ❖ Danimarka'da Batı dışındaki ülkelere gelen göçmenlerin, serbest meslek sahibi olmaları, yerlilere göre daha yüksektir. Yine Portekiz'de, göçmenlerin yerlilere göre serbest meslek sahibi olma olasılıkları daha yüksektir (Baycan-Levent & Nijkamp, 2009:383, 389).
- ❖ Almanlar serbest meslek kategorisinde %84 pay ile en güçlü varlığa sahiptirler (Baycan-Levent & Nijkamp, 2009: 386). Almanya'nın ekonomik düşünce biçimi Amerika ve Japonlarınkinden farklıdır. Japonlar ayrıntılarda önem verirken, Amerika ve Almanlar evrenselliği benimsemektedirler. Amerikalılar çözümleyici ve bireyciyken, Almanlar toplumcu, bütüncü ve dayanışmacıdır. Alman kültüründe rekabet kadar işbirliğinin de önemi oldukça yüksektir. Almanya'da kuralların evrensel olmasına, standartların yükselmesine yardımcı olacak şekilde oluşturulmasına büyük önem verilmektedir (Arslan, 2012: 383,385). Lewin'e göre Almanlar, G tipi kişilik özelliklerine sahiptirler; sırlarını açmazlar, özel yaşamlarının büyük bir bölümünü yabancı ve yani tanıştıkları kişilerden gizli tutarlar ve yüksek belirsizlikten kaçınma özelliği gösterirler (Akt: Arslan, 2012:387, 396).
- ❖ Alman Kalkınma Bankası'nın 04.04.2017 tarihli basın açıklamasında, Almanya'da göçmenlerin serbest meslek alanında yılda 170.000 iş kurdukları; buna göre girişimcilerin her beş kişiden birinin ya göçmen veya vatandaşlığa kabul edilmiş kişiler olduğu ifade edilmektedir. Alman Kalkınma Bankası şef ekonomisti Dr. Jörg Zeuner'e göre "göçmenler girişimcilik konusunda daha cesurdurlar ve

girişimciliğe önemli katkıda bulunmaktadırlar. Girişimciler arasında üniversite mezunları giderek artmaktadır. 2009-2015 yılları arasında Üniversite mezunu olan girişimci oranı %2,3 dür (URL 7).

❖ Avrupa Türk İşadamları ve Sanayicileri Derneği (ATİAD) Yönetim Kurulu Başkanı, ekonomisi yavaşlama tehlikesinde bulunan Almanya'da Türk girişimcilere olan ihtiyacın gün geçtikçe daha çok bilincine varıldığını belirtmektedir. 1970'lerde 3 bin olan girişimci sayısının, 2000'lerde 70 binlere çıktığı, bugünlerde 82 bin Türk girişimcisinin mevcut olduğu; Almanya'da yaklaşık 18 milyon göçmenin yaşamakta olduğu; 2030'lara doğru bu göçmen sayısının nüfusun yüzde 40'larına ulaşacağı tahmin edildiğini vurgulamaktadır. Türk girişimcilerin, 2030-2040'larda başta Almanya'da olmak üzere AB içinde çok önemli yerlere gelecekları vurgulanmaktadır (URL 8).

❖ Küçük ve orta ölçekli işletmelere destek vermek üzere faaliyet gösteren Kamu Yatırım Bankası'nın (KfW) verilerine göre, 2013 yılında Almanya'da kuruluşu yapılan her 5 şirketten biri göçmenler tarafından kurulmuştur. Göçmenlerce kurulan yeni şirketlerin oranı 2012'de yüzde 19 iken bir yıl sonra bu oran yüzde 21'e yükselmiş; 2013 yılında kendi şirketini kurmaya karar verenlerin sayısı 868 bini bulmuştur. 2008 -2013 yılları arasındaki zaman diliminde, yüzde 21 ile göçmenler arasında Türk girişimciler başı çekmektedir. Türkleri, Ruslar (%10), Polonyalılar (%7) ve İtalyanlar (%5) takip etmektedir (URL 9).

❖ Avrupa'da, Türk göçmenler, diğer göçmen gruplara kıyasla çok yüksek bir girişimcilik oranına sahiptirler. Türk girişimciler, özellikle Almanya, Belçika, Fransa, İsviçre ve Hollanda'nın büyük şehirlerinde yerel ekonominin yerli ve önemli bir parçası haline gelmiştir (Baycan Levent ve Kundak;2009:283).

❖ Berlin Duvarı'nın yıkılmasından bu yana gelişen yeni göç türleri kapsamında 1989-1991'den bu güne Türk girişimciler eski Sovyetler Birliği'nden çok sayıda eski Doğu Halk Cumhuriyeti'ne ve ülkeye yatırım yapmaya ve yerleşmeye başlamışlardır (Manço, 2012:124).

❖ İsviçre'de toplam girişimci aktivite oranında son yıllarda azalma eğilimi söz konusudur ve sosyo-kültürel normlar, hükümet politikası ve ülkenin eğitim sistemi gibi faktörler, insanları girişimci olmak yerine ücretli işlerde çalışmayı tercih etmeye yönlendirmektedir. İsviçre'deki bu genel eğilimin aksine araştırmalar, Türk göçmenler arasında ücretli istihdamdan serbest mesleğe geçişin çok yaygın olduğunu göstermektedir İsviçre'deki Türk girişimciler, üst düzey girişimcilik faaliyetleri nedeniyle dikkat çekmektedir (Baycan Levent ve Kundak;2009:283).

❖ Türk girişimlerinin sadece Avrupa ve Amerika'da değil, Asya'da da etkisini arttırdığı ifade edilmektedir. Malezya'da Türk girişimlerinin etkinliği üzerine yapılan bir çalışmada Türk girişimlerinin, istihdam yeterliliği, verimlilik yeterliliği, teknoloji yeterliliği ve iş performansı boyutları açısından Malezya ekonomisinde etkisini arttırmakta olduğu belirtilmektedir (Polat, 2014:300).

❖ Türkiye'de Suriyeli göçmenler işgücü piyasasına üç farklı biçimde katılmaktadır: Birinci grup, İstanbul, Mersin ve Gaziantep gibi büyük şehirlerde kendi başlarına ya da Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarıyla ortaklıklar kurarak ticari ve sınai işletme sahibi olanlardır. İkinci grup, kahvehaneler, berberler, lokanta ve kuyumcular gibi küçük işyerlerinin sahibi olanlardır. Üçüncü ve en kalabalık grup, Türk veya Suriyeli girişimcilerin işyerlerinde çalışan ücretli işgücüdür (Lordoğlu & Aslan, 2015'ten akt. Akbaş ve Ünlütürk-Ulutaş, 2018: 171)

❖ Türkiye'de yaşayan diğer vatandaşlar gibi geçici korumadan faydalanan Suriyeliler ilgili birime başvurup kayıt olmak suretiyle kendi işletmelerini kurabilmektedirler. Türkiye'de kısıtlı sayıda girişime hibe desteği de sağlanabilmektedir (UNHCR, 2014'ten akt. Özgüler, 2018: 87). Türkiye'de 3679 Suriyeli firma bulunmaktadır. Suriyelilerin emek piyasaları üzerindeki olumlu etkileri daha çok girişimci olarak faaliyette bulunmaları durumunda dile getirilmektedir (Erdoğan, 2015'ten akt. Özgüler, 2018: 89). Türkiye'deki göçmen girişimcilerin ellerindeki sermayeyi ekonomiye kazandırdıkları ve yerli halk açısından istihdam ve yeni pazar alanı oluşturdukları; bu nedenlerin, göçmenlerin, girişimciliğe yönlendirilmesi gerektiği düşüncesine sebep olduğu belirtilmektedir (Özkul ve Dengiz, 2018:1060).

❖ Yapılan bir çalışmaya göre, Türk esnafın çoğunluğu, Suriyeli esnafın iş kurmalarına olumsuz bakmakta, kendileri için dezavantaj yarattığını düşünmektedirler. Türk esnafı, Suriyeli göçmenlerin işletme kurmalarına ilişkin olumsuz bir tutuma sahiptir. Bunun nedenleri, kayıt dışılık, devletin imtiyazlı davranması ve haksız rekabet olarak belirtilmektedir (Çakıcı, Yılmaz & Çakıcı, 2018:367). Ortadoğu

Araştırma Merkezi'nin (ORSAM), Suriyelilerin Türkiye'ye ekonomik etkilerini inceleyen araştırma bulgularına göre sınır illerinde işini kaybedenlerin %40 ile %100'ü arasında değişen oranlardaki bölümü "Suriyeliler nedeni ile işini kaybettiğine" inanmaktadır (Orsam, 2015'ten akt. Akbaş ve Ünlütürk-Ulutaş, 2018: 172).

4.2. Göçmen Girişimcilere İlişkin Bulgular

❖ Göçmen girişimciler, ortak ulusal değerlerini ve göçe ilişkin deneyimlerini tecrübelerini birbirleriyle paylaşarak etkileşimlerini giderek yükselten bireylerdir (Waldinger, Aldrich ve Ward, 1990:3).

❖ İspanyol girişimcilerin ABD'nin Güneyindeki üç farklı metropol bölgesinde nasıl performans gösterdiğinin incelendiği araştırma sonuçları, etnik çeşitliliğin, göç tarihinin ve her bir bölgedeki ekonomik yapının, Hispaniklerin/İspanyolların kendi işletmelerini kurmaları ve sürdürmeleri için farklı fırsatlar ve zorluklar sağladığını göstermektedir. Bu çalışma, etnik azınlıkların ve göçmenlerin ekonomik entegrasyon sürecinin, yerel toplumların kurumsal kapasitelerine ve sosyal, kültürel ve politik kaynaklarına önemli ölçüde bağlı olduğunu göstermektedir. Ayrıca, İspanyollar için daha fazla iş deneyimi, daha uzun çalışma saatleri, daha iyi İngilizce seviyesi ve göç edilen toplumda daha uzun süre kalmış olma gibi bireysel özellikler, daha yüksek seviyede etnik girişimci olma fırsatı ile olumlu yönde ilişkilidir (Wang & Li, 2007:167).

❖ Amerikalı, Çinli ve Letonyalı girişimcilerin başarıma ihtiyacı üzerinde etkili olan faktörleri belirlemeye yönelik bir çalışmada; amaca yönelme, vicdanlılık/dürüstlük, bilişsel karmaşıklık, yaş ve cinsiyetin başarıma ihtiyacı ile ilişkisi araştırılmıştır. Bilişsel karmaşıklıkta ABD ve Çinli girişimciler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilirken, Letonyalıların anlamlı farklılık yoktur. Cinsiyetin başarıma ihtiyacı üzerindeki etkisi ABD ve Çinli girişimcilerde önemli iken; Letonya'da önemli değildir. Yaş, üç ülkede de başarı ihtiyacı ile önemli ölçüde ilişkili bulunmazken; amaca yönelme ve vicdanlılık/dürüstlük, her üç ülkede de başarı ihtiyacı ile önemli ölçüde ilişkili bulunmuştur (Carragher, Buchanan & Puia, 2010:378).

❖ Avustralyalı, Taylandlı, Çinli ve Hindistanlı potansiyel girişimciler üzerine yapılan bir çalışmada ilginç sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Genel olarak Avustralyalı ve Taylandlı potansiyel girişimcilerin, Çinli ve Hindistanlılara göre daha çok iş tecrübesine sahip oldukları; Taylandlıların daha yüksek oranla serbest meslek sahibi oldukları, bu oranın Çinlilerde düşük olduğu; her dört ülkede de gelir, bağımsızlık, risk ve mülkiyet sahibi olma faktörlerinin kişisel kariyer kararlarını açıklamada önemli olduğu belirtilmektedir. Taylandlı ve Çinliler arasında, işe yönelik çaba konusundaki tutumların önemi bakımından farklılıklar kaydedildiği; Hintlilerin, mülkiyete Avustralyalılardan daha az önem verdikleri; mülkiyet konusunu en çok vurgulayanların Avustralyalılar; geliri en çok vurgulayanların sırasıyla Taylandlılar, Çinliler, Hindistanlı ve Avustralyalıların takip ettiği ifade edilmektedir. Ayrıca çalışma sonuçlarına göre, Çinliler ve Taylandlılar, Avustralyalı ve Hindistanlılara göre işe karşı daha gönülsüz; Hintlilerin, Avustralyalılardan veya Taylandlılardan daha fazla bağımsızlığa önem verdiği; Çinlilerin, Hintlilere göre bağımsızlığa daha az önem verdikleri, Çinlilerin Taylandlılara göre bağımsızlığa daha fazla vurgu yaptığı görülmüştür. Son olarak Hindistanlıların, Taylandlılara göre riskten daha fazla kaçındıkları anlaşılmıştır (Fitzsimmons & Douglas, 2005:9-10).

❖ Amsterdam'da başarılı göçmen girişimciliğin itici güçleri üzerine yapılan bir çalışmada, Faslılar, Surinamlılar ve Türkler olmak üzere üç göçmen kategorisi ele alınmıştır. Göçmen girişimcilerin başarısını veya başarısızlığını etkileyen ana etkenleri belirlemek için yapılan kapsamlı bir saha araştırmasında, kişilik, iş disiplini ve iş hırslarının, göçmen girişimciler adına iyi bir iş performansı için kritik başarı faktörleri olduğu ortaya çıkmıştır (Şahin, Nijkamp & Rietdijk, 2009:251).

❖ Türk girişimciler 1990'dan beri Almanya'da ve Avrupa'nın başka yerlerinde kendilerini göstermeye başlamışlardır. Batı Avrupa'daki Türk kökenli göçmen işgücü içinde serbest meslek sahibi ve işverenlerin oranı 1985'te %3'ten, 2010'da %10'a çıkmıştır (Manço, 2012:126). Türk girişimciler başkasının yanında ücretli çalışmak istememekte; kendi kendinin patronu olmak motivasyonu ile hareket etmektedirler (Baycan Levent ve Kundak, 2006:415).

- ❖ AB çapında Türk girişimcilerinin toplam sayısı 120 bin sınırını aşmaktadır. 2023 yılına yönelik bir projeksiyona göre AB’de 200 bin Türk girişimcisinin başarılı bir şekilde yaşamlarını sürdürecekleri tahmin edilmektedir. Böylece Cumhuriyet’in kuruluşunda 100 yıl sonra Avrupa’da ilk defa 1 milyonun üzerinde insana iş sahası sağlayan bir girişimci varlığından söz edilecektir (Şen vd.2007:1).
- ❖ İsviçre’deki Türk girişimcileri üzerine yapılan bir araştırmaya göre, Türk girişimcilerin kişisel özellikleri, girişimcilik davranışlarında çok önemli rol oynamakta; eğitim seviyeleri girişimci olma konusundaki tutumlarını şekillendirmektedir. Girişimci olmak için temel motivasyon, “kendi patronu olmak”tır. Ailede bir girişimcinin varlığı, girişimci rolünü seçmede önemli rol oynamaktadır. Eğitimini İsviçre’de tamamlayan Türk girişimcilerin, topluma ve İsviçre sistemine diğerlerinden daha fazla entegre oldukları; diğer göçmen gruplara göre her kesimle iletişimde daha başarılı oldukları belirtilmektedir (Baycan Levent ve Kundak, 2009:304).
- ❖ Türk girişimcilerle Kırgızlı girişimcilerin karşılaştırıldığı bir çalışmaya göre, Türk girişimciler, girişimciliğe daha yatkın, risk alma, mücadele etme, hızlı karar verme, fırsatlara duyarlılık, ikna etme ve hayal gücünü kullanma özellikleri açısından Kırgızlı girişimcilerden farklıdır. Kırgızlı girişimcilerin Türk girişimcilerden ders almaları gerektiği belirtilmektedir (Turan ve Nacumidinova, 2006:360).
- ❖ Türk girişimcilerin İrlandalı girişimcilerle kıyaslandığı bir çalışmaya göre, girişimci özellikleri açısından, Türk girişimciler İrlandalıları şaşırtıcı derecede benzer özellikler sergilemişlerdir. Türk girişimciler, girişimcilik eylemlerine ilişkin güçlü bir kararlılığa ve olumlu tutuma sahiptirler; işletme kuran bireylere ve serbest mesleğe/girişimciliğe destek veren ekonomik sistemlere hayranlık duymaktadırlar ve başarmak için güçlü bir başarı ihtiyacı içindedirler (Turan ve Kara, 2007:25).
- ❖ Türkiye ve Amerika’daki girişimcilerin karşılaştırıldığı bir diğer çalışmada, Türkiye ve Amerika’daki girişimcilerin farklı faktörler tarafından motive edilmekte oldukları tespit edilmiştir. Buna göre, ABD’deki girişimciler, fırsatlar tarafından; Türkiye’deki girişimciler, zorunluluk şartlarından motive olmaktadır. ABD’deki girişimcilik faaliyetleri daha geniş; Türkiye’deki girişimcilerin özelemleri ve beklentileri daha yüksektir. Türkiye’deki bireyler, girişimcilikte büyüme beklentisi ve girişimciliği yüksek statülü cazip bir kariyer seçeneği olarak görme konusunda daha yüksek bir yüzdeye sahiptirler (Friedman ve Aziz, 2012:96).
- ❖ Pittsburgh’daki Türk girişimciler, katılımcılık, uyumluluk, cesaret, yeniliklere ve değişime açıklık, orjinal fikirlere sahip olma, planlı olma, çok çalışma, risk alma, dürüst ve güvenilir olma gibi temel nitelikleri girişimcilik faaliyetleri açısından önemli bulmuşlardır (Nişancı, Oğrak & Özmutaf, 2015:40).
- ❖ Çin’in ekonomik merkezi ve dünyaya açılan kapısı olan, doğu-batı karışımı bir kültürün hakim olduğu Şanghay’da, batılı iş adamları ile işbirliği konusunda Şanghaylıların daha başarılı oldukları bulgulanmıştır. Şanghaylıların, iş ilişkilerine duygularını karıştırmama; ekonomik ve bireysel çıkarlarını önceleyerek bireycilik eğilimi yüksek bireyler oldukları; özellikle iş adamlarının büyük riskler almaktan kaçınan, düzenli ve istikrarlı karları tercih eden kişiler olduğu belirtilmektedir (Arslan, 2012:188).
- ❖ Çin’deki Türk girişimciler, Çinlilere güvenilemeyeceğini, Çinli çalışanlar ve işadamlarıyla sözlü anlaşmalar yapılmasının çok riskli olduğunu; bir iş yapılacaksa ayrıntılı bir yazılı sözleşme hazırlamanın zorunluluk olduğunu belirtmektedirler (Arslan, 2012:223).
- ❖ Son olarak girişimcilik literatürüne adını yazdırmış başarılı Türk girişimcileri arasında, Orta Asya ve Ortadoğu ülkelerinde yaptığı projeler ve bu coğrafyadaki insan refahının yükselmesine olan katkılarından dolayı Ellis Adası şeref madalyası sahibi Ahmet Çalık (URL 10); Forbes küresel milyarderler listesine adını yazdıran ve Dünyanın En Yenilikçi Şirketleri 2017 listesinin gıda ve sosyal fayda kategorilerinde 1 numarada yer alan Hamdi Ulukaya (URL 11); 1987 yılından beri başarılı girişimleri ile dikkat çeken Ethem Sancak (URL 12); yemeksepeti.com'un kurucusu Nevzat Aydın (URL 13); Udemy – Kurucu Ortağı ve Yönetim Kurulu Başkanı Eren Bali (URL 14) verilebilir.

5. SONUÇ

Göçmenlik ve göçmen girişimcilik üzerine yazılan çok sayıda akademik çalışmadan elde edilen sonuçlar şöyle sıralanabilir;

- ❖ Dünya üzerinde göçmen sayıları gün geçtikçe artarak yükselmekte; göçmenlerin ve göçmen girişimcilerin gittikleri ülkelerin ekonomik, sosyal ve toplumsal yapısı üzerinde etkileri artmaktadır.
- ❖ İş yerlerinde etnik bileşenler değişmektedir. Bunun temel nedeni, ülkelerinden zorunlu veya gönüllü göç eden bireyler, yani göçmenlerdir.
- ❖ Etnik azınlıkların ve göçmenlerin ekonomik entegrasyon sürecinin, yerel toplumların kurumsal kapasitelerine ve sosyal, kültürel ve politik kaynaklarına önemli ölçüde bağlı olduğu ifade edilmektedir.
- ❖ Göçmenler, şaşırtıcı bir sosyal değişim ile başlarda yoksul ve kalifiye olmayan bir işçilikten ticaret ile uğraşan bireylere dönüşmüşlerdir.
- ❖ Göçmen girişimcilik faaliyetleri, ulus ötesi bir kimlik oluşturma çabası olarak değerlendirilmektedir.
- ❖ ABD’de son yıllarda teknoloji ve mühendislik şirketlerinin dörtte birlik bölümünde en az bir göçmen ortak olarak bulunmaktadır. Yine Almanya’da kuruluşu yapılan her 5 şirketten biri göçmenler tarafından kurulmaktadır. Almanya’da göçmenlerce kurulan yeni şirketlerin oranı 2013’te yüzde 21 dir.
- ❖ Türk göçmenler arasında ücretli istihdamdan serbest mesleğe geçiş çok yaygındır.
- ❖ Türk girişimleri, sadece Avrupa ve Amerika’da değil, Asya’da da etkisini arttırmaktadır.
- ❖ Türk girişimciler, özellikle Almanya, Belçika, Fransa, İsviçre ve Hollanda’nın büyük şehirlerinde yerel ekonominin yerli ve önemli bir parçası haline gelmiştir. 2023 yılına yönelik bir projeksiyona göre AB’de 200 bin Türk girişimcisinin başarılı bir biçimde işlerini devam ettirecekleri tahmin edilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti’nin 100. yılında Avrupa’da ilk defa 1 milyonun üzerinde insana iş sahası sağlayan bir girişimci varlığından söz edilecektir.
- ❖ Türk göçmenler başkasının yanında ücretli çalışmak istememektedirler; Türk girişimcilerin temel motivasyonu, kendi kendinin patronu olmaktır; ailede bir girişimcinin varlığı, girişimci rolünü seçmede önemli rol oynamaktadır.
- ❖ Birçok ülkede gelir, bağımsızlık, risk ve mülkiyet sahibi olmanın, göçmen girişimcilerin kişisel kariyer kararlarını açıklamada önemli olduğu belirtilmektedir.
- ❖ Kişilik, iş disiplini ve iş hırısı, göçmen girişimciler adına iyi bir iş performansı için kritik başarı faktörleridir.
- ❖ Kültürlere göre girişimcilerin risk alma eğilimi değişmektedir.
- ❖ Çin’deki Türk girişimciler, Çinlilere güvenilemeyeceğini, Çinli çalışanlar ve işadamlarıyla sözlü anlaşmalar yapılmasının çok riskli olduğunu; bir iş yapılacaksa ayrıntılı bir yazılı sözleşme hazırlamanın zorunluluk olduğunu belirtmektedirler.
- ❖ Göçmen girişimcilerin özellikleri, yerel girişimci özelliklerinden farklı değildir. Göçmen girişimciler de girişimciler gibi, başarıya ihtiyacı, risk alma, işletmenin mülkiyetine sahip olma, kendi kendinin patronu olma, bağımsız olma ve özellikle ekonomik kazanç sağlama amaçları ile hareket etmektedirler.

KAYNAKÇA

- AIDIS, R. (2003). *Entrepreneurship and Economic Transition*. Tinbergen Institute Discussion Paper No. 2003-015/2. Amsterdam.
- AKBAŞ, S. & ÜNLÜTÜRK ULUTAŞ, Ç. (2018). Küresel Fabrika Kentinin Görünmeyen İşçileri: Denizli İşgücü Piyasasında Suriyeli Göçmenler. *Çalışma ve Toplum*, 56(1), 167-192.
- ARSLAN, M. (2012). *İş ve Meslek Ahlakı*. 3. Baskı. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- BAYCAN-LEVENT, T. & KUNDAK, S. (2009). Motivation and driving forces of Turkish entrepreneurs in Switzerland, Innovation. *The European Journal of Social Science Research*, 22(3),283-308.

- BAYCAN-LEVENT, T. ve NIJKAMP, P. (2009). Characteristics of migrant entrepreneurship in Europe. *Entrepreneurship and regional development*, 21(4), 375-397.
- BELBAHRI, A., BODY-GENDROT, S., MA MUNG, E. & HODEIR, C. (1992). Diversité de l'entreprenariat étranger à Lyon. *Revue Européenne des Migrations Internationales*, 8(1),61-71.
- BOONE, L. E. & KURTZ, D. L.(2013). *Çağdaş İşletme*. Çev. Edit: Azmi Yalçın, 14.Basım. Ankara: Nobel.
- BRÉMOND, J. & GÉLÉDAN, A. (1990). *Dictionnaire Economique et Social*. 5.Edit. Hatier. Paris.
- CARRAHER, S. M., BUCHANAN, J. K. & PUIA, G. (2010). Entrepreneurial need for achievement in China, Latvia, and the USA. *Baltic Journal of Management*, 5(3),378-396.
- ÇAKICI, A., YILMAZ, S. & ÇAKICI, A. C. (2018). Türk Esnafın Suriyeli Mülteci Esnaf Hakkındaki Tutumu: Mersin'de Bir Araştırma. *Pressademia Procedia*, 7(1),367-371.
- DOLLINGER, M. J. (1999). *Entrepreneurship: Strategies and Resources*. 2nd Edition. New Jersey: Prentice-Hall.
- DOUGLAS, E. J. & SHEPHERD, D. A. (2002). Self-employment as a career choice: Attitudes, entrepreneurial intentions, and utility maximization. *Entrepreneurship theory and practice*, 26(3), 81-90.
- DRUCKER, P.F. (1985). *Innovation and Entrepreneurship*. Harper &Row, Publishers.
- EKONOMİK KALKINMA VE İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ [OECD] (2010). *Entrepreneurship and Migrants*. Report by the OECD Working Party on SMEs and Entrepreneurship.
- FITZSIMMONS, J. R. & DOUGLAS, E. J. (2005). *Entrepreneurial Attitudes and Entrepreneurial Intentions: A Cross-Culturals Study of Potential Entrepreneurs in India, China, Thailand and Australia*. (Unpublished), In Babson-Kauffman Entrepreneurial Research Conference, June, Wellesley, MA.
- FRIEDMAN, B. A. & AZIZ, N. (2012). Turkey and the United States: Entrepreneurship Activity, Motives, Aspirations, and Perceptions. *International Journal of Business and Social Science*, 3(3), 96-107.
- GLOBAL ENTREPRENEURSHIP REPORT (2012). Global Entrepreneurship Monitor [GEM] <https://www.gemconsortium.org/report/gem-2012-global-report>, Erişim Tarihi: 12.11.2019
- GIRARD, (1962). <http://www.google.com.tr/books> Erişim Tarihi: 26.12.2013.
- HILL, C. W.L. (2011). *Global Business Today*. 7th edition. McGraw-Hill Irwin.
- KAYALAR, M. ve YILDIZ, S. (2017). Uluslararası Göç Sonrası Ortaya Çıkan Girişimcilik Türleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(1), 55-62.
- MANCO, U. (2012). La dimension démographique et les caractéristiques sociales et économiques de l'émigration turque en Europe". Anatoli. De l'Adriatique à la Caspienne. *Territoires, Politique, Sociétés*, (3), 121-130.
- MOHANTY, S. K. (2005). *Fundamentals of Entrepreneurship*. Prentice-Hall.
- MOORHEAD, G., GRIFFIN, R. W., IRVING, P. G. & COLEMAN, D. F. (2000). *Organizational Behaviour*. Nelson.
- NİŞANCI, Z. N., OĞRAK, A. & ÖZMUTAF, N. M. (2015). Amerika'da Yaşayan Türk Kökenli Girişimcilerin Girişimcilik Nitelikleri Kapsamında Algıları: Pittsburgh Gıda Sektöründe Bir Araştırma. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(4), 28-44.
- NİŞANCI, Z. N.(2015a). *Girişimcilik ve Girişimcilikte Seçme Konular*. ss.1-22. İçinde Edt: İsmail Bakan 1. Bölüm. Girişimcilik Üzerine Temel Kavramlar, Gazi.
- NİŞANCI, Z. N. (2015b). Göçmen girişimcilik üzerine: Pittsburgh'daki Türk Girişimciler. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 10(1), 1-29.

- NİŞANCI, Z. N., GÜNGÖRDÜ, S. & ÖDEMİŞ, G.(2018). *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Alanında Yenilikçi Yaklaşımlar*. Cilt: 2. ss.621-641. İçinde Edt. K.Özdaşlı, M. C. Demir, O. Tire, İ. S. Arvas, U. K. Odabaş, İ. Elagöz. Göç, Göçmenlik ve Göçmen Girişimcilik, Gece Akademi.
- ÖZGÜLER, V. C. (2018). Kitlesele Göçlerin Emek Piyasalarına Etkisi: Türkiye'deki Suriyeliler. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (74), 77-102.
- ÖZKUL, G. & Dengiz, S. (2018). Suriyeli Göçmenlerin Girişimci Olmalarını Etkileyen Faktörler: Hatay İli Örneği. *Third Sector Social Economic Review*, 53(3),1044-1065.
- PECOUD, A. (2005). Les Enjeux de L'entreprenariat Immigre. *Journal of International Migration and Integration*, (Summer), 377-403.
- POLAT, R. (2014). A Research on Turkish Small and Medium Enterprises'activities In Malaysia. *Business & Management Studies: An International Journal*, 1(3),281-301.
- SIROPOLIS, N.(1994). *Small Business Management*. 6th Edition, Boston.
- ŞEN F., ULUSOY, Y. ve ŞENTÜRK, C. (2007), *Avrupa Birliği ve Almanya'da Türk Girişimcilerin Ekonomik Gücü*. Türkiye Araş. Merk. Vak., Essen. <http://www.dtik.org.tr.pdf> Erişim Tarihi: 02.03.2019.
- ŞAHİN, M., NIJKAMP, P. & RIETDIJK, M. (2009). Cultural diversity and urban innovativeness: personal and business characteristics of urban migrant entrepreneurs. *Innovation–The European Journal of Social Science Research*, 22(3), 251-281.
- TURAN, M. & KARA, A. (2007). An exploratory study of characteristics and attributes of Turkish entrepreneurs: A cross-country comparison to Irish entrepreneurs. *Journal of International Entrepreneurship*, 2007(5), 25-46.
- TURAN M. ve NACUMİDİNOVA S. (2006). *Girişimcilerin Sahip Olduğu Kişiliklerin Kültürler Arası Değişim Göstermesi Türkiye ve Kırgızistanlı girişimciler Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma*. ss.351-361, Uluslararası Girişimcilik Kongresi Bildiri Kitabı, Manas.
- TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞ İNSANLARI DERNEĞİ [TÜSİAD] (2002). *Türkiye'de Girişimcilik*. Yayın No. TÜSİAD-T/2002-12/340 <http://www.tusiad.org.tr/rsc/shared/file/girisimcilik.pdf>) Erişim Tarihi: 28.01.2014
- WALDINGER, R. D., ALDRICH, H. & WARD, R. (1990). *Ethnic Entrepreneurs: Immigrant Business in Industrial Societies*. Newbury Park, CA: Sage.
- WANG, Q. & LI, W. (2007). Entrepreneurship, ethnicity and local contexts: Hispanic entrepreneurs in three US southern metropolitan areas. *GeoJournal*, 68(2-3),167-182.
- WONG, B. (1998). Ethnicity and Entrepreneurship: The New Chinese Immigrants in the San Francisco Bay Area. U.S.A: Allyn & Bacon.
- URL 1 "Göçmen" http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid= TDK.GTS.5c7a7f5a103003.61969363.. Erişim Tarihi: 02.03.2019
- URL 2 <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html> Erişim Tarihi: 23.02.2019
- URL 3 http://www.goc.gov.tr/icerik3/kitlesele-akinlar_409_558_559 Erişim Tarihi: 23.02.2019
- URL 4 <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi> Erişim Tarihi: 23.02.2019
- URL 5 https://www.amerikaninsesi.com/a/abd-deki-yasadisi_gocmen%C4%B1%C5%9F%C4%B1-g%C3%B6çmen-say%C4%B1s%C4%B1-azald%C4%B1/4681471.html Erişim Tarihi: 04.03.2019
- URL 6 <https://www.cnnturk.com/yasam/dunyada-hangi-ulkede-kac-turk-yasiyor?page=19> Erişim Tarihi: 04.03.2019
- URL 7 https://www.kfw.de/KfW-Konzern/Newsroom/Aktuelles/Pressemitteilungen/Pressemitteilungen-Details_407680.html Erişim Tarihi: 29.06.2017

- URL 8 <https://www.dw.com/tr/almany%C4%B1n-t%C3%BCrk-giri%C5%9Fimcilere-ihyac%C4%B1-var/a-15494928> ATİAD. Erişim Tarihi: 03.03.2019
- URL 9 <https://www.dw.com/tr/giri%C5%9Fimci-g%C3%B6%C3%A7menlerin-say%C4%B1s%C4%B1-art%C4%B1yor/a-17871738> KfW Erişim Tarihi: 03.03.2019
- URL 10 <http://www.calik.com/tr> Erişim Tarihi: 08.07.2014
- URL 11 <http://www.hurriyet.com.tr/chobani-dunyanin-en-yenilikci-sirketleri-2017-40366848>, Erişim Tarihi: 30.09.2018 (15.02.2017 haberi)
- URL 12 <https://www.sabah.com.tr/ethem-sancak-kimdir> Erişim Tarihi: 03.03.2019
- URL 13 https://www.yeniakit.com.tr/kimdir/Nevzat_Ayd%C4%B1n Erişim Tarihi: 03.03.2019
- URL 14. <https://girisimcikafasi.com/amerikada-milyar-dolarlik-sirket-kuran-8-basarili-girisimci/> Erişim Tarihi: 03.03.2019